

Bence Lajos

20 éve távozott el közülünk *Szűnyogh Sándor* költő és szerkesztő, kultúránk mindenese

Itthon, a Muravidéken mindenki csak Sanyiként emlegette a muravidéki magyar közélet határon „túlon” is ismert, talán legismertebb alakját. Több lábon is „állt”, de inkább rohant, mintha minden percben érezné - Ady után szabadon: mi mindig mindenről lekésünk, mi biztos messziről jövünk! Meg előérzete is lehetett: oly kevés a lelki táplálék, s a „gyönyörök fája is megszedetlen”, s oly közel a vég. 20 éve, 56 évesen hagyott itt bennünket, mintha sürgősebb dolga lenne ott, a másik világban, s azóta bizonyára egy új túlvilági „világirodalom” megszervezésébe fogott Villonnal, Kavafisszal, Kazinczyval, Szentelekyvel, Hatvanival, Szilágyi Domokossal és Nagy Gáspárral...

Itthon jó tollú újságíróként, az anyanemzet irodalmi köreiből ihletett költőként ismerték leginkább, „nemzet-napszámosi” tevékenységét a Magyar Kultúráért díjjal jutalmazta a rendszerváltás előtti Zala megyei kulturpolitika. Ennél több kitüntetésre nem futotta rövid, de annál mozgalmasabb életéből. Konoksága, nemzete és közössége iránti elkötelezettsége Bécstől Kolozsvárig, Újvidéktől Dunaszerdahelyig ismertté tette.

Vérbeli szervező volt, amit egyszer kigondolt, az mellett kiállt, kitartott a végsőkig. A Pomurska založba nyugalmazott vezetőitől tudjuk: amit elgondolt, attól nehezen lehetett el-tántorítani.

Már első megjelent verseiben is jelen van az európai tájékozódás, mely az avantgárd, majd később a posztmodern verseket megírta vele. A Halicanumi üzenet és a Hóvágy is tele van kísérletezéssel, amelyek közül az európai szemléleten túli irodalmi „tartományban” honos, japán-kínai gyökerű haiku-versek sem hiányozhattak. Rendíthetetlenül hitt a költői szó erejében, ezért gyakran egyszavas-egyszótagos verssorokat is használt, ezeknek is nagy jelentőséget tulajdonított: a költői szárnyalás lehetőségét vélte bennük felfedezni. A nagy tett című versében a szó és annak jelentése közötti összefüggések iránt tanúsított bizalmatlanságot juttatja kifejezésre. A versre várva címűben pedig a vers keletkezésének, a szóra való „várakozásnak” ironikus megközelítését kapjuk, a versírási tevékenység blaszfémiajaként:

talán majd megérik,
megérik egyszer bennem,
kifakad belőlem a szó,
a szó-vers,
ülök,
várok,
JÖHETNE MÁR!

A nyelvhalállal rokon szóhaláltól és a vers „agyagtábláinak” összezúzásától, a kultúra és a művelődés, valamint az életkapaszkodóként szolgáló ősi hagyomány eltűnésétől félt leginkább. Az Induláskor írott versében a biztatás önmagának és saját nemzedékének is szól:

Ó, ne feledd
ifjú parasztkölyök
becses mivoltodat!
Kilépve a világba
kezet fogva a rohanással
örök holnapokkal
mindig hozd magaddal
anyajegyed
és apáink
évszázados bölcsességét!

Máskor az „önző szülőföld” „pogány vitézei, törökverői” biztatják helytállásra. Az ősökől kiszemelt költő a vidék „atomkori Botondja”. A szalmával borított, széltépte „kontyos” pince látványa elborzasztja, lemondó nyugtázása ekképp hangzik: „ minden, minden/ a múlt útjába áll”.

Költészetének másik kiapadhatatlan forrása a szerelmi élmény. Szúnyogh Sándor költészete a szerelem legtisztább megszólaltatása mellett elmerészkedett a testi-erotikus, a pornográf irodalomig is. A felemelő tiszta érzés gyakran ölt Szúnyoghnál a témától idegen alakzatot, színárnyalatot: a „pompa” hol valódi násszá, hol gyásszá fajul. Sok esetben egyetlen versben is benne van e feloldhatatlan ellentét: „szeretőm/ lélek-temetőm/ szív-emésztőm...” – hangzik a bájoló a Virágének című versében. A szúnyoghi líra egyébként is tele van meglepő fordulatokkal. A Forró nadrágocská című képversben az érzelmek szinte szétfeszítik a szigorú, „szőrmentén” történő építkezést, illetve formát, a szerelmi vágy tetőpontján.

Szúnyoghtól semmi sem áll távolabb, mint a meghunyászkodó ember magatartása és a talpnyalás. A nyolcvanas évek elején írott több versében ez az elutasító magatartás a szociális érzékenységgel párosul nála. Finomság című versében olvassuk:

FINOMAK,
SZÉPEK
HÍZELGŐK
vagyunk
ki tudja
miért
fűt
bennünket
e
selymes
ÉRDEK?

Semmit sem utált jobban – bár nem egy esetben ő is rá volt utalva, hogy kompromisszumot kössön –, mint a hajbókoló embereket, a hazáját és hitét egy garasért felkínáló jellemtelenséget. A Helyzetképben azok ellen emel hangot, akik „az érdekek neszére/ nesztelen és esztelen színészkedéssel” ellesik mások szándékát, majd bevonulva a tanácsstermekbe ugyanazt javasolják, amit az elnök elvtárs. A szenvedélyes igazságkeresőknek pedig egyik versében a képmutatás ellenszereként az őszinteséget jelöli meg: „Az igazságkeresés útvesztőin csak az őszinteség győzhet.” (Az igazságért)

Göncz László mutatott rá utolsó verseinek kisebbség-, illetve magyarságélményére. Ennek megfogható, bár több áttétellel „működtetett”, e témában fogant verse a millenniumra

írott himnusz-kísérlete (Rendületlenül). A Vörösmarty Szózatából kiemelt „rendületlenül” határozószó azonban másfajta töltést kap. A hat versszakból és mellékdalból álló „poéma”öt verse negatív eseményt, illetve emberi csoportot mutat be: a „jólétben fürdő hatalmak” álbéke törekvéseitől, a félrevezetett, pénzsztágtól megrészegült, „nyomorban tengődő népek” keserveitől, a menekültáradatban kifáradt, a háborúban elhulló emberek hulláinak buldózerrel történő „elhantolásától”, a „rendületlen” kínzásig, minden belefér a csupa negatívumokat felvonultató apokaliptikus látomásba.

Némi bizalmat, reményt csak a mellékdalban megszólított „szellemóriások csodás erejében” bízva talál a költő. Hozzájuk fohászodik: „Teremts nekünk új világot,/ hogy testvér a testvért,/ nemzet a nemzetet ne bántsa.”

Két és fél évtizednyi szerkesztői tevékenységének egyik legfigyelemreméltóbb teljesítménye a Naptár, melynek 27 évfolyamát szerkesztette. A Naptár egyszemélyben volt a muravidéki tudományos élet „enciklopédiája” és hosszú évtizedekig a muravidéki alkotók évente megjelenő irodalmi „antológiája”. A kritikairódom „egyszemélyes” tükre, szimpoziona, párbeszédformáló/kapcsolatépítő, szelektáló, folyóiratpótló kiadványa, fóruma.

A műveletlenség és a műveltség között feszülő feloldhatatlan ellentmondás, a polgári hagyományokkal rendelkező város kultúrára való képtelensége, s a balkáni szindrómával megfertőzött gyér költői és egyéb hagyomány.

A 80-as évek végén induló Muratáj oszlopos tagjának számított, később főszerkesztő-helyettesi funkcióban nemcsak közölt, hanem a határon túli irodalmakkal való kézfogásban is segédkezett. Így az évente egy-két alkalommal megjelent folyóirat egymást követő számaiban a felvidéki, az erdélyi, a vajdasági magyar irodalom jelenidejéből közölt alkotásokat, egy-egy irodalmi blokk erejéig.

Emellett köteteket szerkesztett: Varga József: Sorvadó népem (1990) novelláskötetét és Konokhit (1992) című verseskötetét. S a pályakezdőkét; Halász Albert: Mosolymorzások és Cimmermann Toplák János: Flagelláns énekeskönyv című kötetét. A Naptár kultúrtörténeti jellegét a 80-as években a néprajzi tanulmányok, a muravidéki, korokat és időket épségben átvészelt népi építészeti és folklórgyűjtésből származó anyagok erősítették. Ezek a munkák magát a szerkesztőt is arra ösztönözték, hogy könyv formájában is közzétegye az értékes, kiadványokban és könyvekben elszórtan található muravidéki folklórhagyományt. Így született meg a Muravidéki kincsesláda, melyben muravidéki népmesék és gyermekjátékok kaptak helyet.

A másik, az alsólendvai képeslapokat, ritkaságszámba menő képes levelezőlapokat megjelenítő kiadvány volt, melynek társszerzője volt Szúnyogh. A hagyományörzésnek és a gyűjtési szennvedélynek hódoló Galič István és dr. Tomka Miklós szívesen bocsátották Szúnyogh rendelkezésére azokat a képes levelezőlapokat, amelyek a kisváros „régicicsőségéről” regélnek. A községi vezetés anyagi támogatásával a reprezentáns album 1997 őszén jelent meg. Külön tanulmány tárgyát képezhetnék - hogy a költő-újságíró iránti le nem rótt adósságunkról is szóljunk - a Népújság 20 évfolyamában elszórtan közzétett irodalmi-képzőművészeti tárgyú kulturális írásai, portré-kísérletei. Ahogy az általa 1990-ben közzétett Szlovén-magyar társadalmi-politikai műszótár hiánypótló voltáról sem írt még érdemben senki.

Befejezésül kanyarodjunk vissza Szúnyogh Sándor költészetéhez. Egyik utolsó versében - melynek témája éppen az általa szerkesztett Alsólendvai képeslapok díszes és sokszínű albumának szerkesztése közepette keletkezhetett - sem a „kaszás” jól ismert formáját ölti a haláltéma. A „régicicsőségek árnyékába” temetkező, „önző” és magányos költő saját „árnyalakjának” kalapemeléssel köszönnek „vissza a szembenéző ablakok”. Ezzel a látvánnyal azonban nem elégszik meg a riporter-újságíró, s egy kitörölhetetlen „örök objektívbe”, a kirakati üveg tompán fénylő közöny-börtönébe zárja magát.

Ha lesz himnusza egyszer a muravidéki és a lendvai, számában megfogytakozott, de intellektuálisan megerősödött magyarságnak, akkor az a Halicanumi üzenet szövegével lesz azonos, vigasztalta egyszer valaki a költőt. Történelem és ma, Atilla király és Kerka királynő, Caesar hadai, a távoli provincia (limes), s a római üstökös után „köröző” költői-én a főszeplői az erős lokálpatrióta szellemben írott, kavargó érzéseket hordozó versnek.

Halicanum szülöttei
kutyánál hűbb fiai
vagyunk e földnek
bármerre visz is sorsunk
lábunkat törve is hazarontunk
bármilyen szél fúj
itt sosem fázunk
a holtakkal is
víg dalokat dudorászunk.

- hangzik a legtisztább vallomás a szülőföldnek, a rajongásig szeretett, a Lendva-hegy óvó árnyékában elterülő soknemzetiségű kisvárosnak, melynek gránitkockás főutcája, kecses idomú várkastélya, annyi versében visszaköszön. Ahogy a költő maga is tette utolsó versében, a Dacolásban, melynek az örök visszatérés adja meg az alaphangját: a hagyományban való feloldódás ígétét, „deszkarepedésekbe” szoruló neszként, „parányi” sóhajként.

Nem sírok,
mert benne vagyok a szóban,
a pusza gondolatban,
s árnyakkal lopózva
visszavonszolom magam lelkedbe.
VISSZAJÖVŐK –
a tavaszban, nyárban,
őszben vagy télben:
Benne vagyok!
Parányi sóhaj vagyok
a poros aszfalton,
szenderegve megyek
az IDŐVEL.

Az évforduló, az évenként január elején megrendezett Szúnyogh Sándor Emléknappal mával a róla elnevezett fogalmazási versenyek kapcsán -kultuszépítés címén - a sokoldalú, szerkesztői-szevezői képességekkel is megáldott, kapcsolatépítő személyiségnek az irodalom- és kultúraépítés más területein kifejtett tevékenységéről is szólni kell. A Kárpát-medencei, de főleg a határon túli irodalmi műhelyekkel való kapcsolatfelvétel már a rendszer-váltás tájkán elkezdődött. Egyesekkel, így pl. - a délszláv háború ellenére - a

vajdasági irodalmárokkal és a szilánkjaira hulló ország íróival a kapcsolat az akadályok ellenére sem szűnt meg.

A zalai-vasi irodalmi műhelyekkel a 70-es évek végétől szinte folyamatos volt a kapcsolat. Igaz, ebben a Vassal való együttműködés, közös antológiák, kiadványok és más irodalmi közzeledések kapcsán intenzívebb volt. A zalai irodalmi és szellemi élet kanyargósabb utakon teljesedett ki az ezredfordulóra. A zalai folyóirat-alapítási kísérletek a Pannon Tükörrel vé-

gül is sikerrel jártak: ha nem is vált zalai-muravidéki lappá, de „a muravidéki irodalom magyarországi megjelenítőjévé” minden bizonnyal. S ebben Szúnyogh Sándor „előfutár-szerepe” mindenképpen kiemelendő. Péntek Imre közlésére hivatkozva: az 1988-tól induló Muratáj példaadó volt az elhúzódo és sokáig vajúdo zalai folyóirat-indítások szempontjából. Hol a vezéregyéniség, hol a bátorság, hol a dacos kiállás, hol az anyagiak hiányoztak ahhoz, hogy a vállalkozást siker koronázza. Ezért is hálásak lehetünk Szúnyogh Sándornak, aki irányadó és példamutató, az új kísérletezésekre mindig nyitott személyiség volt. Akik ismertük, ilyenek ismertük, emlékének ápolása is közös ügy kell, hogy maradjon!

Bence Lajos

Farkas Ferenc: Ülő humanista 2014